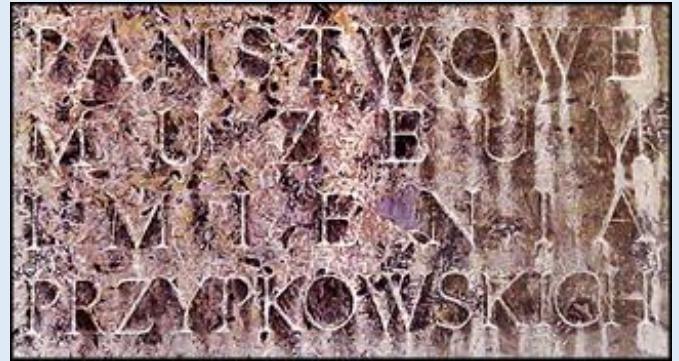

MIEJSCA PAMIĘCI

Jędrzejów

Muzeum im. Przytkowskich

Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie

Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie powstało w wyniku przekazania Państwu kolekcji zegarów słonecznych, przyrządów astronomicznych oraz biblioteki starodruków przez rodzinę Przypkowskich.

Historia tej rodziny sięga głęboko w czasy średniowiecza, a jej herb Radwan, obecnie znak Muzeum, należy do najstarszych polskich znaków rodowych. Radwanin początkowo zamieszkiwał na Mazowszu, gdzie do ich posiadłości należała wieś Przypki, w połowie XII wieku przedkładał się pod Królową Jadwigą. Radwanin, profesor astronomii i matematyki na Uniwersytecie Krakowskim, autor kilku rozpraw astronomicznych oraz kalendarzy astronomicznych. Był administratorem drukarni akademickiej, reprezentował uczelnię na sejmie w Warszawie, był również projektantem zegara słonecznego na kościele Mariackim w Krakowie w 1740 roku. Członek jego księgozbiórów przechowywanych w Jędrzejowie dotarło tutaj za sprawą wnuka jego brata, Jana i Józefa, którzy przenieśli się do Jędrzejowa z okolic Częstochowy ok. roku 1820. Rodzina wówczas podupadała trudniąc się drobnym przemysłem i handlem. Józef Przypkowski (1796-1858) był kapelusznikiem, a jego syn Piotr Andrzej (1829-1911) miał w Jędrzejowie

się astronomia i gnomoniką (nauką o budowie zegarów słonecznych). Ukończył studia medyczne na Uniwersytecie Warszawskim, które uzupełnił specjalizacją w Pradze. Przez blisko 50 lat praktykował w Jędrzejowie jako lekarz, pozostając jednak wierny swym zamiłowanym astronomii. Zapoczątkował w 1895 roku kolekcję zegarów słonecznych systematycznie uzupełniał, kompletując zarazem księgozbiór dotyczący tych zagadnień. Studiując dawne dzieła gnomoniczne, konstruował na podstawie zawartych w nich opisów modele zegarów słonecznych, których wykonał ponad 50. Na swym domu w Jędrzejowie zbudował prywatne obserwatorium astronomiczne. Żywo interesując się meteorologią prowadził przez wiele lat stałą meteorologiczną przesyłając wyniki badań do odpowiednich placówek naukowych. Zajmował się numizmatyką, mineralogią, zoologią, zbierał eksdryty, zabytki i osobliwości przyrody oraz wszelkie pamiatki związane z historią miasta i regionu. Był również zapalonym fotobatemorem, od najmłodszych lat uprawiał na klaszynie sceny z życia codziennego, widoku Jędrzejowa i okolic, wrażeń z podróży. Został też, w większości doskonale zachowane, stanowia obecnie niezwykle cenne material historyczny. Zachowały się też aparaty, sprzęt optyczny oraz wszelkie przybory fotograficzne. Swą wiedzę dzielił się chętnie, wygłaszając na zaproszenie różnych stowarzyszeń i instytucji liczne prelekcje i pogadanki. W roku 1909 Feliks Przypkowski założył w Jędrzejowie oddział Polskiego Towarzystwa Kropotnickiego - mobilizując do współpracy miejscową inteligencję i udostępnił dla publiczności swoją kolekcję, która była eksponowana w lokalu Towarzystwa znajdującego się w zabytkowym budynku opieki obok domu Przypkowskich. Obok kolekcji astronomiczno - gnomonicznej eksponowano tam zebrane wspólnymi siłami Towarzystwa cenne książki, odtworzone przyrody, oraz wykopiska archeologiczne.

W roku 1912 zbiory wdroży do mieszkania prywatnego, był jednak nadal uodporny na zainteresowaniem. Od 1925 roku w działalność kolekcjonerską zaczyna Feliksowi Przypkowskiemu pomagać jego syn Tadeusz (1905-1977), wówczas jeszcze student historii sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po ukończeniu studiów i uzyskaniu doktoratu w 1929 roku Tadeusz Przypkowski pracował jako referent propagandy kulturalnej w zarządzie miasta Krakowa, a następnie Warszawy (do września 1939), gdzie był bliskim współpracownikiem prezydenta Stefana Starzyńskiego. Charakter tej pracy, jak również częste wyjazdy za granicę, pozwoliły mu nawiązywać liczne stosunki kulturalno-artystyczne, umożliwiały dotarcie do prywatnych kolekcji i księgozbiórów rodowych, co owocowało nowymi, cennymi okazami do zbiorów.

Tadeusz Przypkowski posiadał szerokie zamiłowania artystyczne, był wybitnym bibliofilem, miłośnikiem grafiki i heraldyki, twórcą cenionych przez znawców eksdrytów smykowych, które sam liczył na własnej prasie. Z powodzeniem zajmował się bibliofilią artystyczną, był autorem m.in. kilkunastu wydawnictw „Pieśń Warszawy” (1935-38) oraz licznych druków eksdrytowych i okolicznościowych czasopiśmie „oko staranym, wyszukany opracowaniem”. Jego wielką pasją była fotografia artystyczna, zdobywał na tym polu sukcesy na międzynarodowych wystawach, w Los Angeles (1925), w Montevideo (1931), w Mediolanie (1932). Swoje zdjęcia przeważnie w szlachetnej, technice bromolejowej. Tadeusz Przypkowski był jednym z kilku na świecie znawców zegarów słonecznych, był także ich wykonawcą, posiadał trudną sztukę obliczania i wykreślenia zegarów ściennych. Wykonał m.in. zegary słoneczne na kościele Mariackim w Krakowie, na Zamku Królewskim w Warszawie, na ratuszu w Sandomierzu, przed Pałacem Kultury w Warszawie a także za granicą, gdzie najważniejszym jego dziełem jest zespół siedmiu zegarów słonecznych w budynku obserwatorium astronomicznego w Greenwich na zerowym południku. Po śmierci ojca (1951) Tadeusz Przypkowski kontynuował naukowe powiększanie zbiorów we wszystkich dziedzinach, dodając jeszcze własne zainteresowania dawną kuchnią i gastronomią.

3 lutego 1992 roku rodzina Przypkowskich przekazała swe zbiory Państwu. Powstało wówczas Państwowe Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie, zaś utworzenie poszczególnych działów tego Muzeum zostało podkwalowane różnorodnymi zainteresowaniami Przypkowskich. Zarządca dział stanowi kolekcja zegarów słonecznych (jedną których są reprezentowane niemal wszystkie typy tych instrumentów, używanych od XVI wieku do czasów najnowszych) oraz przybory astronomicznych, gnomonicznych i wszelkich przyrządów służących do pomiaru czasu, jak klepary, zegary ogniowe czy ciekawskie typy zegarów mechanicznych. Osobną jej kolekcją stanowi zegar słoneczny poziomy z XVI wieku wykonany przez Erazma Habermela, zegar słoneczny z amalią strzelającą w południe, wykonany w Paryżu dla króla Stanisława Leszczyńskiego oraz XVII-wieczna majolikowa klepsydra wodna (Caltagirone na Sycylii). Spośród zegarów mechanicznych zwraca uwagę damski zegarek-pekorał z XVII wieku w oprawie z kryształu górskiego.

Dział artystyczno-historyczny gromadzi rzemiosło artystyczne oraz dokumenty i przedmioty o randze historycznej, głównie dotyczące historii miasta i regionu. Szczególną pozycję zajmują liczące ok. 2.000 eksponatów zbiory związane z działalnością Legionów Polskich. W sierpniu 1914 roku gościła w domu Przypkowskich siedmioosobowa konna czujka pod wodzą Władysława Beliny-Prasnowskiego. W 1915 roku kwatrował tu z całym sztabem Józef Piłsudski. We wnętrzach z owych czasów znajduje się kanapa, na której sypiał, sprzączki i naczynia, których używał szlachy, którym grwał w wolnych chwilach. Jedną z szaf nosi ślad po kuli wystrzelonej przypadkowo z pistoletu Komendanta. Są też pamiątki po oficerach z jego świty, listy, poezje i podziękowania za gościnę. W dziale tym znajduje się też pokazny zbiór dawnych fotografii, pieczęci, Judaika, jak np. balsamniki, świeczniki chrześcijańskie, przedmioty kultu religijnego.

Dział grafiki i eksdrytów w Muzeum im. Przypkowskich zapoczątkował Feliks Przypkowski w 1912 roku, gdy znalazł w antykwariacie Jakuba Rosenthala w Wiedniu szczególnie ciekawą pozycję. Z biegiem lat poważnie się ona rozrosła, a dzisiaj liczy blisko 25.000 znaków książkowych i grafik od XVI do XX wieku. Syn Feliksa, Tadeusz już jako ośmiolatek chłopcem opcu porządkować eksdryty. Początkowo są to między innymi, później zaczyna wyznaczać eksdryty w bananym intrycie. Pasję tę oddaje się w czasie okupacji, szczególnie interesują go w tym czasie eksdryty heraldyczne. Pomaga mu dzięki czemu osaga niebywała perleć. Wrocie staje się jednym z najlepszych intrytów w Polsce. Własnoręcznie wykonął takich znaków ponad 200. Prawie wszystkie są banne, o smiałych połączeniach kolorystycznych. Wśród znaków książkowych i grafik znajdują się w Muzeum prace autorstwa Zbigniewa Dolatowskiego, Janusza Halickiego, Wojciecha Jakubowskiego, Alny Kalczyńskiego, eksdryty heraldyczne i zabytkowe europejskie. Na szczególną uwagę zasługują pokazy zespół drzeworytów artystycznych Tadeusza Cieślewskiego i Stefana Mroźewskiego - wdrów zaprzyjaźnionych z Przypkowskim i goszczących wielokrotnie w Jędrzejowie.

Wynikiem bibliofiliżkich zainteresowań Przypkowskich jest biblioteka starodruków, licząca około 600 tomów, w tym bazylikańskie wydanie dzieła Mikolaja Kopernika „De revolutionibus orbium coelestium” (1566), książki z autografami Heweliusza, Kartezjusza i Huyghensa. Wśród kilku monumentalnych na uwagę zasługują słynna herbarna świateł Hartmana Schedla „Liber chronicarum”, bogato ilustrowana drzeworytami, wydana w Norymbierze w roku 1493. Szczególną rangę mają tu książki i rękopisy z zakresu gnomoniki i nauk pokrewnych, jest to jeden z kilku najbogatszych na świecie księgozbiórów z tej jak wspaniałej dziedziny nauki. Wśród pozostałych dzieł, oprócz książek odpowiadających innym działom Muzeum, jak gastronomia, historia nauki czy reformacja, występują dzieła najwybitniejszych odcyń Europy, jak Elzevir, Plarin, Hennepinca, Kobereg oraz dzieła o szczególnej randze bibliofiliżkiej, jak np. książka z biblioteki króla Zygmunta Augusta z superkrytsem królewskim słonecznym na okładce. Wśród książek nowych (po 1800) poważny dział stanowią gastronomia, książki kucharskie z całego świata niekiedy z autografami słynnych gastronomów, w tym wiele z paryskiej biblioteki Edwarda Promiana-Pożerskiego.

TADEUSZ
PRZYPKOWSKI
 doc. dr hab. historyk sztuki i nauki
 kolekcjoner, gnomonik, bibliofil, grafik i fotografik
 współtwórca i długoletni dyrektor Państwowego Muzeum im. Przytkowskich w Jędrzejowie
 odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi
 Zasłużony Działacz Kultury

po długich i ciężkich cierpieniach zmarł dnia 17 grudnia 1977 roku
 w 73-cim roku życia

Wprowadzenie drogi nam zwłok z Muzeum w Jędrzejowie, pl. Kościuszki 8 do kościoła św. Trójcy
 i na cmentarz parafialny nastąpi we wtorek dnia 20 grudnia 1977 r. o godz. 11-ej
 O czym zawiadamia przyjaciół i znajomych pozostała w nieutulonym żalu

RODZINA

„Szlście naprzód bez broni i zbroi,
 wróg przed wami stał, wróg szedł za wami
 i, jak wrogów witali was swoi
 zamkniętymi na sto ryglów drzwiami,
 nasłuchując uważnie dokoła,
 czy ich czasem sam car nie zawoła.” (Edward Słoriski)

2 sierpnia 1914 Komendant Józef Piłsudski wydaje rozkaz Władysławowi „Belinie” Prażmowskiemu. Ma on wykonać rozpoznanie w rejonie Jędrzejowa i przeszkadzać w rosyjskiej mobilizacji. W skład patrolu wchodzi: Władysław „Belina” Prażmowski, Antoni „Zdzisław” Jabłoński, Stanisław „Grzmot” Skotnicki, Zygmunt „Bończa” Karwacki, Stefan „Hanka” Kulesza, Janusz „Janusz” Gluchowski, Ludwik „Kmicic” Skrzyński.

Gotowi do wymarszu stają przed szefem sztabu Kazimierzem „Józefem” Sosnkowskim. Zwracając się do nich, powie im: „Choć będziecie wisieć, ale za to spełnicie pięknie, swój obowiązek żołnierski. Historia o was nie zapomni”. 3 sierpnia 1914 przekroczyli granicę zaboru austryjacko-rosyjskiego. Z patrolu ku niepodległej Polsce powrócili wszyscy. Odrodzona Rzeczpospolita uhonorowała ich bogate życie stopniami pułkowników i generałów. Byli pierwszym patrolu konnym Wojska Polskiego - początkiem kawalerii II Rzeczpospolitej

Jędrzejów
9. sierpnia 2003 r.
Uczestnicy marszu
szlakiem I Kompanii Kadrowej

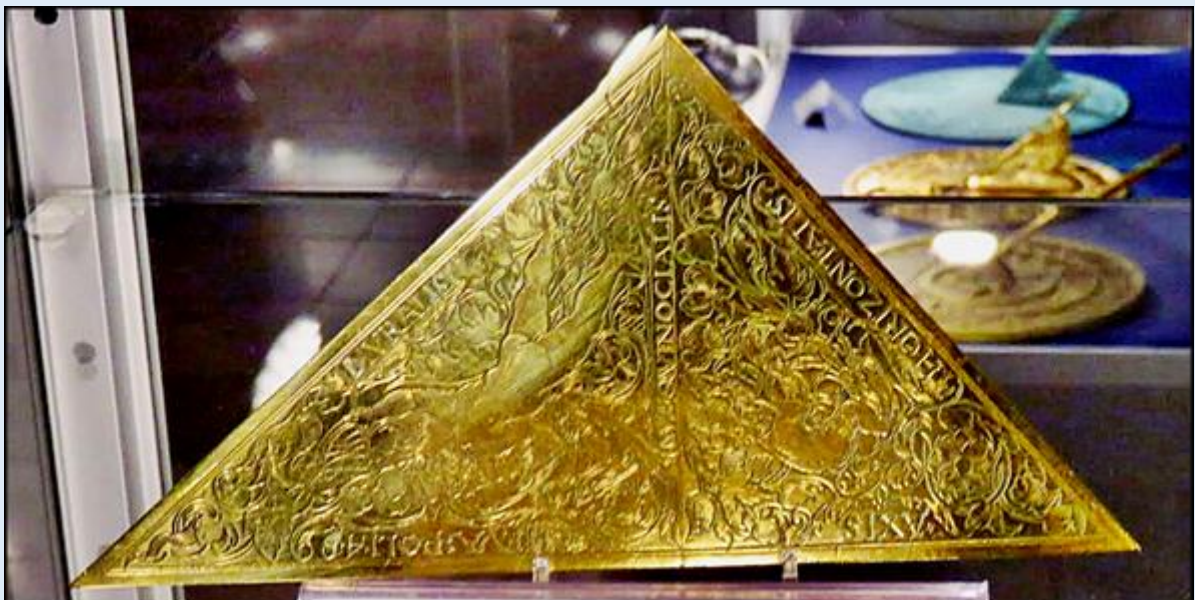

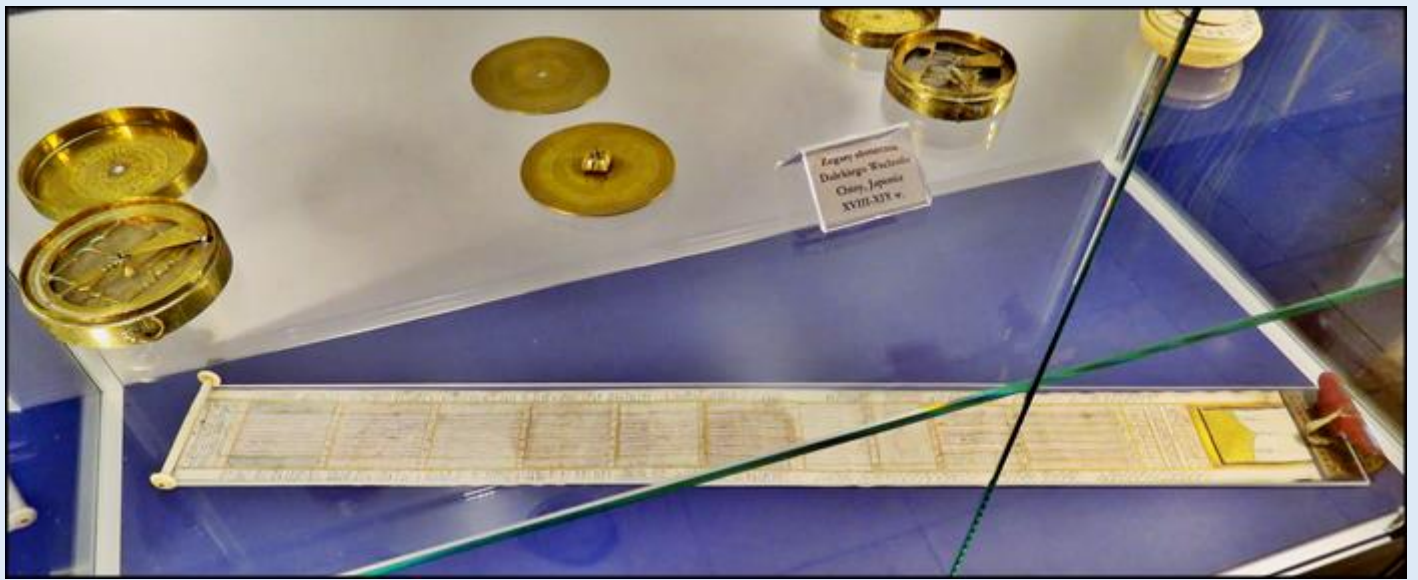

Legary almanach
Dabikiga, Fuchala
Chay, Japonia
XVIII-XIX w.

Islamski kalendarz
astrologiczny
Turcja XVIII w.

Przyrząd do pomiaru wysokości słońca z zegarem słonecznym wykonanym w Niemcy w 1711 r.

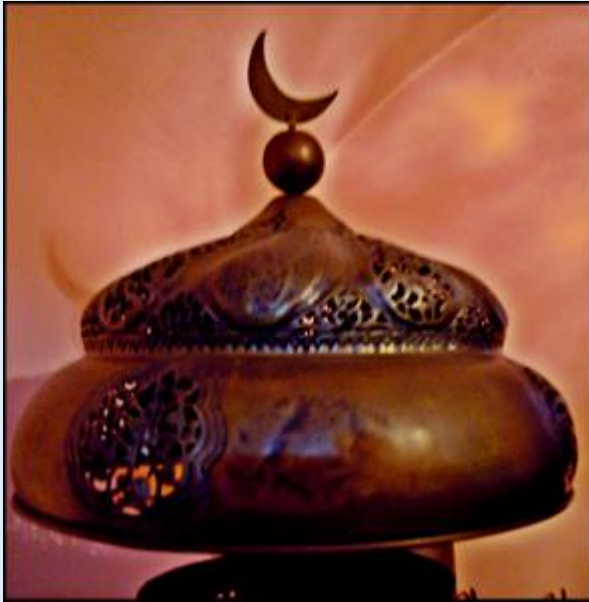

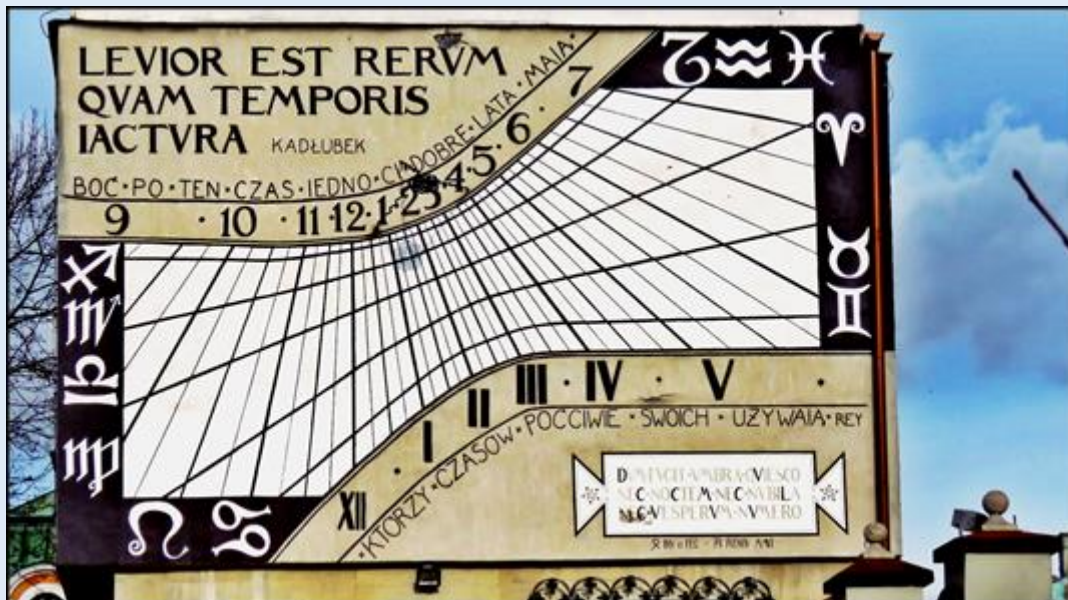

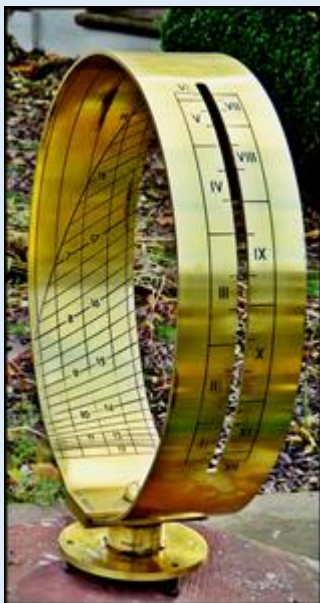
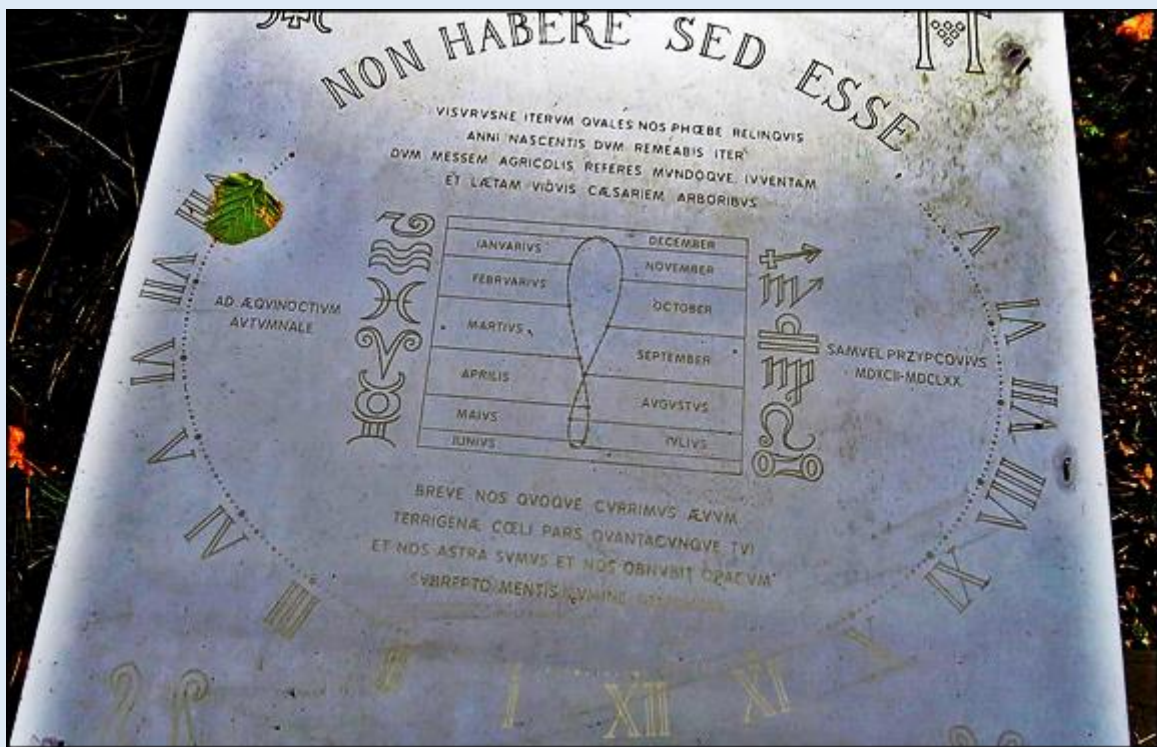

zdjęcia: AK

[POWRÓT DO STRONY GŁÓWNEJ IKONOGRAFII](#)